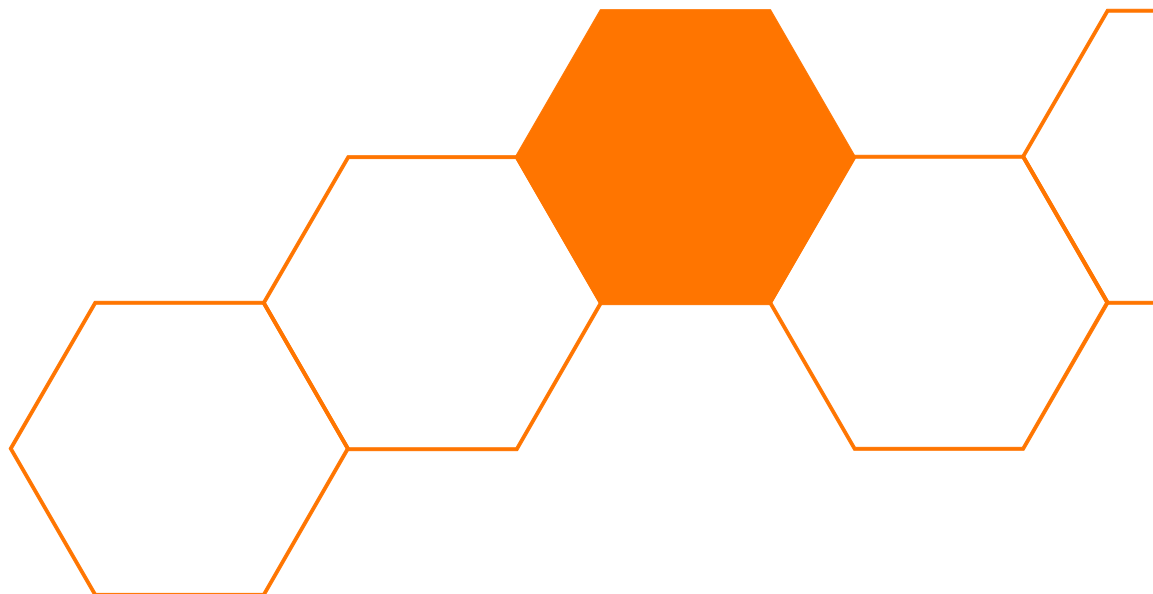

Smarta telefoner och surfplattor som hjälpmedel för personer med dövblindhet

Verksamhet:	Syn-, hörsel- och dövverksamheten Dövblindenheten Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne
Projektansvarig chef:	Pirjo Kaikkonen
Projektansvarig:	Forsknings och utvecklingsledare Åsa Waldo asa.waldo@skane.se
Projektets medarbetare:	Petra Bernevik, dövblindpedagog med inriktning hörsel petra.bernevik@skane.se Elisabeth Lindström, dövblindpedagog med inriktning syn elisabeth.lindstrom@skane.se
Utgivning:	Februari 2015
ISBN:	978-91-7261-285-3
Layout:	Ulla Götesson

FoU-enheten strävar efter att publicera rapporter av hög kvalitet i ett kortfattat format. Syftet är att öka tillgängligheten och användningen av den kunskap som utvecklats inom vår division. Det finns alltid möjlighet att kontakta oss på FoU-enheten för att få ytterligare information. Läs mer på vår hemsida www.skane.se/habilitering/fou

© Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne

Sammanfattning

Dövblindhet är en funktionsnedsättning med stora konsekvenser för individens aktiviteter och vardagsliv. Den kan påverka kommunikationen och samspelet med andra människor, tillgången till information och möjligheten att orientera sig i miljön. För att undvika att bli beroende av andra människor för att klara sig i vardagen är det viktigt att hitta strategier som stärker autonomi och delaktighet. Användning av ny teknik, i form av smarta telefoner och surfplattor, har potential att vara ett stöd, som dessutom är mobilt. I den här studien är syftet att undersöka på vilket sätt smarta telefoner och surfplattor kan underlätta vardagen för personer med dövblindhet och om de kan bidra till ökad autonomi och delaktighet. Under 2013 provades en gruppinsats där personer med dövblindhet fick handledning och stöd i att använda smarta telefoner och surfplattor. Insatsen utvärderades genom intervjuer enskilt och i grupp. Resultaten visar att deltagarna i gruppinsatsen har tillägnat sig ny kunskap som de använder i dagligen. Det är tydligt att tekniken kan vara ett stöd både när det gäller att få tillgång till information och att orientera sig i miljön. Deltagarna upplever att tekniken ger dem möjlighet både till ett större oberoende och till mer delaktighet i samhällslivet. För att de ska kunna tillägna sig tekniken krävs emellertid att de själv är motiverade och beredda att satsa tid och energi på att lära sig den nya tekniken och att de får ett omfattande stöd i användningen.

Innehållsförteckning

Förord	5
Bakgrund	7
Syfte	9
Metod	9
Beskrivning av insatsen	9
Deltagare	10
Etiska överväganden.....	11
Materialinsamling	11
Analys	12
Resultat och diskussion	12
Stöd i vardagen.....	12
Svårigheter att använda teknik.....	14
Habiliteringsinsats i grupp	16
Delaktighet och autonomi.....	17
Slutsatser	19
Implementering	19
Referenser	21
Bilagor	
1. Logistik.....	22
2. Intervjuguide för individuell uppföljning av gruppinsatser.....	23
3. Intervjuguide för fokusgruppintervju	24

Förord

Habiliterings- och hjälpmedelsdivisionens vision är att stärka ett gott liv utifrån egna val. Vi ska med professionella insatser göra livet mera möjligt för barn, ungdomar och vuxna med varaktig funktionsnedsättning. I samarbetet mellan Forsknings- och utvecklingsenheten och verksamheterna sker en ständig granskning av rådande metoder och utprovning av nya metoder för att kontinuerligt kunna förbättra kvaliteten i de olika habiliteringsinsatserna.

Forsknings- och utvecklingsenheten har ansvar för att driva och utveckla kunskap utifrån det kunskapsbehov som finns inom divisionen genom att utveckla ny kunskap inom habiliterings- och hjälpmedelsområdet, sprida kunskap om funktionsnedsättning, skapa en kultur av kritiskt och vetenskapligt tänkande samt att stimulera och stödja systematisk kunskaps- och kompetensutveckling.

FoU-rapporterna utgår från en frågeställning från praktiken, som relateras till aktuell forskning samt professionell erfarenhet och som leder vidare till en studie på vetenskaplig grund. En viktig del i arbetena är att visa hur resultaten kan användas och kommuniceras i verksamheten för att på så sätt bidra till kunskapsutvecklingen.

Arbetet med en FoU-rapport medför att det kritiska tänkandet utvecklas. Den praktiska erfarenheten värderas gentemot generell kunskap/forskning och förståelsen för praktiken växer. Meningen är att varje enskild FoU-rapport ska bidra till att verksamheten vilar på bästa tillgängliga kunskap inom områdena habilitering, rehabilitering och hjälpmedel.

I detta arbete har informations- och kommunikationsteknologi för personer med dövblindhet studerats. Projektet har genomförts av dövblindpedagogerna Petra Bernevik och Elisabeth Lindström vid dövblindenheten i samarbete med forsknings- och utvecklingsledare vid FoU-enheten fil dr Åsa Waldo. Arbetet har genomförts med stöd från enhetschef Pirjo Kaikkonen och verksamhetschef Helén Holmström.

Vi riktar ett stort tack till dem som medverkade i gruppinsatsen och som delade med sig av sina värdefulla erfarenheter. Vi tackar även Ulf Larsson från Horisont för hans engagemang och pedagogiska undervisning i tekniken samt Arne Lorentzson för hans input som referensperson med egen erfarenhet av att använda tekniken som stöd i vardagen.

Malmö i februari 2015

Pernille Holck
Dr med vet, leg logoped
Chef för Forsknings- och utvecklingsenheten
Habilitering & Hjälpmedel

Bakgrund

Dövblindhet är en kombination av funktionsnedsättning i syn och hörsel som medför begränsningar i individens aktiviteter och möjlighet till delaktighet. Det handlar framför allt om svårigheter kring kommunikation och samspel med andra människor, men även om att få tillgång till information och att självständigt orientera sig i omgivningen (Nationellt Kunskapscenter för Dövblindfrågor, 2013). Personer med dövblindhet riskerar att bli beroende av andra personer för att klara av sitt vardagsliv. För att kunna leva självständigt och oberoende krävs en anpassning till de nya livsvillkoren. Enligt Gullacksen, Göransson, Henningsen Rönnblom, Koppen & Jørgensen (2011) genomgår personer med dövblindhet en livsomställning i flera olika skeenden. Livsomställningen ska resultera i att individen integrerar de nya villkoren i livet på ett funktionellt sätt och får kontroll över faktiska förhållanden och möjligheter i omgivningen.

Det kan finnas anledning att skilja mellan personer som har en medfödd eller tidigt inträffad dövblindhet och personer som har en förvärvad dövblindhet senare i livet (Göransson, 2007). Anpassningen till att leva med dövblindhet kan se olika ut beroende på om dövblindheten är etablerad eller om det sker en successiv försämring av synen eller hörseln eller båda funktionerna. En pågående försämring kräver fortlöpande anpassning och nya strategier för att klara vardagslivet. Det kan konstateras att dövblindhet ofta har ett progredierande förlopp, det vill säga att hörseln och/eller synen försämras över tid (ibid.).

Dagens teknik öppnar stora möjligheter när det gäller kommunikation och information. Datorbaserade hjälpmedel kan underlätta både kommunikation och samspel med andra människor, orientering och informationstillgång. Göransson (2007) visar att personer med dövblindhet har långsiktiga behov av habilitering och rehabilitering som handlar om att lära sig nya strategier för att kunna kommunicera och förflytta sig, men även att lära sig hantera nya hjälpmedel. Enligt Gullacksen m.fl. (2011) förändras synen på hjälpmedel efterhand som livsomställningen sker, från ett avvisande av hjälpmedel för att de uppfattas som stigmatiserande eller ett bevis på de begränsningar funktionsnedsättningen innebär, till att hjälpmedel ses som livsviktiga för ökad aktivitet och delaktighet.

Informations- och kommunikationsteknik (IKT) medför alltså en potential för personer med dövblindhet, men den snabba utvecklingen innebär samtidigt en begränsande faktor i svårigheten att lära sig att använda den nya tekniken. En brittisk studie av hur personer med dövblindhet upplever användandet av tekniska hjälpmedel i vardagslivet visar att 45 % har svårigheter att använda sina tekniska hjälpmedel (Southern & Drescher, 2005). En bidragande förklaring kan vara att många tekniska hjälpmedel är utvecklade för antingen syn- eller hörselnedsättning, medan det saknas hjälpmedel för kombinationen dövblindhet. På samma sätt uppger 59 % att de har svårt att använda andra tekniska produkter, såsom fjärrkontroller och mobiltelefoner. Southern och Drescher betonar att det är viktigt att habiliteringspersonal kan utbilda personer med dövblindhet i hur de använder teknisk utrustning.

Förbundet Sveriges Dövblinda (FSDB) arbetar för att stärka personer med dövblindhet i samhället, bland annat genom att stödja användandet av ny teknik. Deras erfarenheter visar att det finns stora möjligheter för personer med olika grad av dövblindhet att använda tekniska hjälpmedel av typen smarta telefoner och surfplattor. Användaren får bland annat tillgång till stora mängder information, ett lättanvänt kommunikationshjälpmedel för såväl text som tal och bild samt GPS-navigering.

Så kallade smarta telefoner och surfplattor innebär en möjlighet att bära med sig ett datorbaserat hjälpmedel överallt. Genom att installera olika applikationer på dem kan de bli ett viktigt hjälpmedel för samspel och kommunikation, informationstillgång och orientering. Denna typ av produkter förskrivs inte som hjälpmedel av Dövblindenheten i Region Skåne, men tekniken skulle kunna vara ett komplement till förskrivna hjälpmedel.

Habilitering & Hjälpmedel har en vision att stärka ett gott liv utifrån egna val, att genom professionella insatser göra livet mera möjligt för personer med varaktig funktionsnedsättning (Habilitering & Hjälpmedel, 2013). För att ta tillvara de möjlig-

heter den tekniska utvecklingen erbjuder och svara mot de behov dövblindenhetens målgrupp uttrycker genomfördes under våren/hösten 2013 på försök en utbildningsinsats riktad till personer med dövblindhet. Det fanns även en ambition att öka habiliteringspersonalens kunskap kring tekniken och användbara applikationer.

Syfte

Syftet är att undersöka på vilket sätt smarta telefoner och surfplattor kan underlätta vardagen för personer med dövblindhet och om de kan bidra till ökad autonomi och delaktighet.

Metod

BESKRIVNING AV INSATSEN

Utbildningsinsatsen organiserades av personal vid Dövblindenheten. För ändamålet köptes ett antal iPhones och iPads in för utlåning till deltagarna under pågående insats. Anledningen till att just Apple-produkter valdes var att produkterna har bra tal- och skärmläsare, bra ljud och framför allt att det finns möjlighet att koppla en punktdisplay till iPhones. Dessa fördelar framkom i kontakter med personer med dövblindhet och erfarenhet av att använda produkterna.

Utbildningen hölls av en konsult från Horisont, som arbetar med anpassning av datorer till personer med dövblindhet. Som stöd fanns även en referensperson med dövblindhet som bidrog med sina erfarenheter av att använda den aktuella tekniken som hjälpmedel. Personalen från Dövblindenheten ansvarade för träffarna i sin helhet och för att deltagande i gruppen skulle fungera optimalt. Det handlar om praktiskt arbete såsom att se till att hörselslingor fungerar och att lokalen är tillgänglig, men även om att styra upp samtal mellan deltagarna genom att fördela ordet, förtydliga vem som talar och vid behov vad som åsyftas.

Utbildningsinsatsen var planerad till fem tillfällen om vardera två och en halv timme där tanken var att ägna de första två tillfällena åt genomgång av maskinvaran, de följande två åt användbara applikationer och det sista till uppföljning. I praktiken fick innehållet vid respektive tillfälle och antalet tillfällen

anpassas efter gruppens behov. Sammanlagt träffades gruppen sju gånger under våren/hösten 2013 och därefter två gånger för uppföljning under 2014. Dessutom fick två av gruppdeltagarna individuell utbildning mellan grupptillfällena eftersom det vid användande av talsyntes visade sig krävas mer tid för genomgång och träning.

Utbildningsinsatsen genomfördes för en grupp av brukare. Valet att genomföra utbildningen som en gruppinsats snarare än ett individuellt stöd har flera fördelar. Det finns pedagogiska vinster med att i grupp samtala kring fördelar och nackdelar med olika applikationer och kunna utbyta tips med varandra. Det kan även finnas fördelar med att träffa andra personer med liknande svårigheter. Enligt Göransson (2007) är det många personer med dövblindhet som upplever att de är ensamma med sin funktionsnedsättning och att mötet med andra som har samma svårigheter kan ha stor betydelse för deras *empowerment* (på svenska egenmakt med innebörden att ha kontroll över sin situation). En gruppverksamhet kan ge individen styrka och vara viktig för livsomställningen eller anpassningen av vardagslivet.

DELTAGARE

Utbildningsinsatsen riktade sig till personer med kombinerad syn- och hörselnedsättning som kan använda sig av förstoring och/eller talsyntes. Inbjudan att delta riktades till fyra personer som valdes strategiskt av personalen för att de bedömdes ha goda förutsättningar att tillgodogöra sig insatsen. De tillfrågades och valde samtliga att delta.

Gruppen bestod av två kvinnor och två män i åldern 40-65. Tre av deltagarna är födda med hörselnedsättning och har förvärvat synnedsättningen senare i livet, medan den fjärde har förvärvat både syn- och hörselnedsättningen senare i livet. Personerna hade olika grader av syn- respektive hörselnedsättning, vilket gjorde att de hade olika förutsättningar att använda hjälpmedlet. Medan två av dem hade tillräckligt god syn för att kunna använda sig av förstoringfunktionen, var två av dem beroende av talsyntes för att kunna använda hjälpmedlet. För att kunna möta dessa olika behov delades gruppen i tvåmannagrupper under delar av träffarna.

ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Det var frivilligt att delta i utbildningsinsatsen. De som deltog garanteras anonymitet i all avrapportering kring insatsen. Det bedömdes inte finnas några risker med deltagande i utbildningsinsatsen.

MATERIALINSAMLING

För att kunna fastställa på vilket sätt smarta telefoner och surfplattor kan underlätta vardagen för personer med dövblindhet undersöktes deltagarnas upplevelser i samband med insatsen.

Före insatsen hölls möten med respektive deltagare för att formulera individuella mål för deltagande i utbildningen, exempelvis att kunna ta del av information, kommunicera eller navigera. De individuella målsättningarna är viktiga för att beskriva utgångsläget och de förväntningar som finns på de tekniska hjälpmedlen.

Under perioden för utbildningsinsatsen förde deltagarna s.k. loggbok över sina erfarenheter (se Bilaga 1). Loggboken hölls konkret kring vilka bra applikationer man använt och vilka möjligheter de gav, vilka svårigheter de stött på och om de saknade någon applikation.

Efter utbildningsinsatsen hölls individuella möten med deltagarna för att följa upp deras mål och loggboken. Vid dessa möten användes en intervjuguide (se Bilaga 2). Våren 2014 genomfördes en fokusgruppsintervju med deltagarna för att utvärdera insatsen och teknikanvändningen mer övergripande och få tillfälle att resonera kring eventuella positiva effekter på autonomi och delaktighet i vardagslivet. Samtalet följde en intervjuguide (se Bilaga 3) och handlade om huruvida försöket visat nya möjligheter för vardagslivet och om en smart telefon eller surfplatta kunnat fungera som ett hjälpmedel i framtiden.

Som komplement förde ansvarig personal dagbok över de svårigheter och utmaningar som uppstod under insatsen samt hur dessa hanterades. Detta är viktig kunskap inför framtida insatser.

ANALYS

Materialet från loggböckerna, de individuella samtalen om förväntningar och utfall samt fokusgruppsintervjun analyserades och vägdes samman. Erfarenheterna av utbildningsinsatsen måste primärt förstås på individuell nivå, men för att se mönster och skillnader tolkades materialet på gruppnivå.

Resultat och diskussion

Dövblindhet är en funktionsnedsättning med stora konsekvenser för individens aktiviteter och vardagsliv. Den kan påverka kommunikationen och samspelet med andra människor, tillgången till information och möjligheten att orientera sig i miljön. För att undvika att bli beroende av andra människor för att klara sig i vardagen är det viktigt att hitta strategier som stärker självständighet, oberoende och delaktighet. Användning av ny teknik, i form av smarta telefoner och surfplattor, har potential att vara ett stöd, som dessutom är mobilt. I den här studien är syftet att undersöka på vilket sätt smarta telefoner och surfplattor kan underlätta vardagen för personer med dövblindhet och om de kan bidra till ökad autonomi och delaktighet. I avsnittet analyseras resultaten i följande teman: *Stöd i vardagen, Svårigheter att använda tekniken, Habiliteringinsats i grupp* samt *Delaktighet och autonomi*.

STÖD I VARDAGEN

För att tekniken ska kunna fungera som ett stöd i vardagen är det viktigt att hitta och lära sig bra funktioner och applikationer. Bland de grundläggande funktionerna som används finns kalkylator, klocka, GPS, meddelanden (sms och e-post), telefon och lagring av kontakter. Andra applikationer som i loggboken och intervjun visat sig användbara för deltagarna i gruppen är appar för reseplanering, väder, matpriser, film/tv, radio, dagstidningar, boklån, recept och kommunens krisinformation.

Ulf [utbildningsledaren] har lagt in stationer till mig med tiderna. Alltså till exempel om jag ska åka tåg till Tyringe eller till Kristianstad, Helsingborg och så, så har han lagt in dem, så då bara kollar man där när tågen går. Skitbra! Till exempel. Och så är det ju nyheterna. Också himla bra.

Jag tycker till exempel det här med att läsa böcker, läsa tidningen, alltså lite vad som händer i världen, så man hänger med. Sen tycker jag till exempel det är jobbigt att läsa all reklam, om man vill kolla lite det här med matpriser och sånt så kan man gå in på en app som heter "Matkontrollen", tror jag den heter, och se i vilken affär och vad det är för priser och sånt. Det tycker jag också är jättebra. Bland annat.

Som framgår av citaten har deltagarna lärt sig att använda dessa grundläggande funktioner och integrerat dem i sitt vardagsliv. De ser stora fördelar med dem och betonar att de inte skulle vilja vara utan dem igen.

Det finns även funktioner som är specifikt användbara för personer med synnedsättning, exempelvis förstöringsfunktionen och möjligheten att ställa in kontrastfärger i bakgrunden för att underlätta läsning på skärmen, men även VoiceOver eller tal-syntes (att en röst läser upp texten och hjälper användaren att orientera sig på skärmen) och punktskrift (finns tillgängligt för iPhone). iPad-användarna i gruppen kan exempelvis läsa böcker och recept genom att justera kontraster och bakgrund samt använda förstoring. Även när det gäller att se film har surfplattan visat sig vara bra eftersom den koncentrerar både bild och text till en mindre yta, vilket underlättar om man har begränsat synfält.

För min del när jag ska laga mat, matrecept och sånt. Istället för att ha en bok man inte ser, så har man den här [surfplattan] som man kan förstora tecken på, så läser man recepten där. Jag tycker det är jättebra.

Att tekniken är mobil är en annan viktig aspekt. Istället för att vara låst vid en stationär dator kan man ta med sig den smarta telefonen eller surfplattan som ett stöd. Detta är även en förutsättning när det gäller orientering, där både kompass och GPS kan vara ett viktigt hjälpmedel.

Sen har jag faktiskt använt kompassen också. Den tycker jag är rätt så praktisk ibland när man inte riktigt vet var man, vilken riktning det är som...

När vi ändå pratar om kompassen, nu vet jag inte vad den appen heter, men jag har tänkt på det att sen kanske lite längre fram i framtiden... Vi har pratat om det i min familj att, om det är någon form av GPS, så kan de andra i familjen se var jag befinner mig om jag är iväg någonstans. För jag menar ju sämre man är, man kanske inte vet var man befinner sig, man vet inte vad gatan heter. Men då kan min man eller mina barn se var jag finns, för de kan leta upp mig så att säga hitta mig då, spåra mig.

Som framgår kan den mobila tekniken vara en trygghet både när det gäller att själv orientera sig och att kunna bli hittad om man behöver hjälp.

När det gäller smarta telefoner och surfplattor som stöd i vardagen kan det med utgångspunkt i fokusgruppsintervjun konstateras att deltagarna i gruppinsatsen har tillägnat sig ny kunskap som de använder dagligen. Det är tydligt att tekniken kan vara ett stöd både när det gäller att få tillgång till information och att orientera sig i miljön.

SVÅRIGHETER ATT ANVÄNDA TEKNIKEN

Samtidigt som deltagarna har lärt sig att använda tekniken kan det konstateras att det har varit svårt och krävt mycket träning. Detta överensstämmer med studien av Southern och Drescher (2005) och precis som de konstaterar hänger svårigheterna samman med att den tekniska produkten inte utvecklats specifikt för att möta de behov som hänger samman med dövblindhet. Många av funktionerna i smarta telefoner och surfplattor är uppbyggda för att ha en bra visuell tillgänglighet där det med hjälp av symboler ska gå snabbt att hitta och välja mellan olika funktioner. För personer med dövblindhet kan det vara svårt att hitta på skärmen.

Man får trycka och leta ibland efter var man ska trycka. Sen vill man inte trycka för mycket heller, för sen vet man inte var man är. Man kan bli rätt frustrerad... när man inte ser alla de där symbolerna.

Det som jag tycker var lite en missräkning det är att det ska vara så svårt att navigera runt. Det ser så olika ut. Man vet inte riktigt var man ska leta efter "radera" eller någon annan funktion på skärmen. Det tog mer tid än jag trodde.

Som framgår är det lätt hänt att hamna fel bland funktionerna och då är det svårt att hitta tillbaka igen. En bidragande faktor är att applikationerna ser olika ut och är uppbyggda på olika sätt. Det innebär att varje funktion eller applikation måste läras in specifikt, vilket förstås påverkar tiden det tar för inläringen.

I gruppintervjun framkommer att det krävs ett ställningstagande om man ska satsa på att lära sig tekniken eller inte i och med att det tar så mycket tid och kraft i anspråk. Anledningar till att deltagarna i viss mån varit tveksamma att satsa fullt ut är att de redan kämpar med att lära sig annan teknik (ex. stationär dator), att den smarta telefonen eller surfplattan bara är till låns under begränsad tid och att man redan har viss teknik som fyller vissa av de behov som kan tillgodoses av den nya tekniken (exempelvis GPS, talande klocka och anteckningshjälpmedel).

Jag har alltså inte lagt ner så väldigt mycket jobb. Jag tycker att jag brottas rätt mycket med datorn för att jag ska lära mig den och sen... ja det får inte bli för mycket teknik i vardagen för min del för då blir jag lite disträ, lite deprimerad eftersom det inte alltid går som man har tänkt sig.

Sen är det nog lite också att jag är rädd för att fastna för någonting som inte är mitt... för mycket liksom. Så jag tror det är lite där det hänger på också.

Deltagarna lägger en stor del av skulden på sig själv att de inte lyckats lära sig allt. De menar att de lär sig långsamt och att det tar tid att förstå.

Alltså det känns som att jag är trög.

Det är åldern också... Jag skyller på åldern där. Man hänger inte med. Det är mycket teknik.

Jag brukar ta mina barn till hjälp i vissa lägen. För ibland är man rädd att trycka för mycket och såhär va.

Det kan konstateras att det finns svåra hinder för deltagarna att lära sig den nya tekniken, hinder som är direkt förknippade med deras funktionsnedsättning. Deras upplevelse ligger helt i linje med studien av Southern och Drescher (2005) som nämndes tidigare. Det är tydligt att det behövs mycket konkret stöd i läroprocessen. Deltagarna upplever dock att det med rätt stöd, tillräckligt med tid och egen drivkraft är fullt möjligt för dem att tillägna sig tekniken.

Det som är positivt det är att få klarhet i att det är fullt möjligt att använda de här touch-skärmarna. Det är väl den största behållningen. Att man inte är utestängd från den tekniken som synskadad, med de här dubbelklicken eller på annat sätt, att man kan använda den. Sen att det var lite knepigt att lära sig, men det är fullt möjligt att göra det.

Det kan dock påpekas att tre av fyra deltagare efter studiens avslutande, valt att söka fondmedel för att köpa privata surfplattor/smarta telefoner. Detta kan tolkas som att fördelarna med tekniken trots allt överväger svårigheterna att lära sig hantera den.

HABILITERINGSINSATS I GRUPP

Det kan konstateras att deltagarna i insatsen är positiva till att ha träffats i grupp. Fokusgruppsintervjun visar att det har funnits utrymme att utbyta erfarenheter, tipsa varandra om praktiska funktioner och lära sig av andras frågor och svårigheter.

Jag kan ju mycket väl tänka mig att just det här med en gruppverksamhet, inte för många kanske, men att man skulle kunna göra rätt stora framsteg. För det som behövs det är ju utbildningsinsatser, det måste till på något vis. För det är väldigt svårt att komma långt själv om man inte är oerhört motiverad eller har lätt för det.

Jag har lite svårt för att komma igång själv. Jag behöver den här pushen.

Som framgår kan det ha positiv inverkan på lärandet att träffas i grupp genom att man blir mer motiverad och att inlärningen går fortare. Samtidigt är det tydligt att gruppen inte kan vara för stor om det ska finnas möjlighet för individuellt stöd och handledning. Olika behov, där någon använder talsyntes medan andra har viss synförmåga kvar och därmed kan använda förstöringsfunktionen, och olika val av teknik, där två deltagare har använt smarta telefoner och två surfplattor, har ställt krav på mer individuell handledning. Som framgick i metodavsnittet har insatsen utökats från de planerade fem tillfällena till sju, eftersom det tog längre tid än beräknat att tillgodogöra sig tekniken. Deltagarna menar att det hade varit bra att träffas fler timmar per gång eller oftare för att få kontinuitet och inte glömma mellan gångerna. Enligt Göransson (2007) kan en gruppaktivitet bidra till individens empowerment och därmed ge bättre kontroll över vardagslivet. För att få en sådan effekt hade det sannolikt krävts fler tillfällen över längre tid. Det kan nämnas att deltagarna har uttryckt önskemål om att den aktuella gruppen ska fortsätta träffas även med annat innehåll än tekniken. Gruppen kan då fungera som en social arena för möten mellan personer med liknande svårigheter och ge möjlighet till erfarenhetsutbyte och i förlängningen empowerment.

DELTAKTIGHET OCH AUTONOMI

Både delaktighet och autonomi är abstrakta och relativa begrepp vars innebörd beror på vad var och en lägger i dem. Det går inte att uttala sig om huruvida någon annan är delaktig eller autonom utan att fråga om dennes personliga upplevelse (Almqvist, Eriksson & Granlund, 2004). Det går inte heller att bedöma olika människors delaktighet eller autonomi efter en gemensam måttstock. Det som är en självständig handling för någon kanske inte är det för en annan. Beskrivningar av den subjektiva upplevelsen är därför värdefulla. Deltagarna i gruppinsatsen uttrycker sig såhär om delaktighet:

Det är oerhört viktigt, i alla fall i mitt liv, att inte ställas utanför samhället. Utan att man verkligen är med och vet vad som händer och inte känner sig bortkommen när man kommer i samtal med andra av den anledningen att man inte vet vad som har hänt. Det är oerhört viktigt.

Jag ser mig själv som att när jag kan iPhonen bättre så ser jag mig själv som mer delaktig.

Som framgår handlar delaktigheten för deltagarna i gruppinsatsen om att vara uppdaterad och informerad om aktuella händelser. De uttrycker tydligt att de behöver tillgång till information för att kunna vara ta del i samhället och olika sociala sammanhang. Tidigare nämndes att dövblindhet medför svårigheter just med att få tillgång till information och det är därför värdefullt att fokusgruppsintervjun tydligt visar att tekniken kan vara ett hjälpmedel i detta avseende.

När det gäller autonomi är det viktigt att beakta två olika sidor av begreppet; självständighet respektive oberoende (Molin, 2004). Självständighet handlar om förmågan att självständigt fatta beslut och göra val, medan oberoende handlar om att inte vara beroende av omgivningen för att utföra olika vardagsaktiviteter. En förutsättning för att kunna fatta självständiga beslut är att ha tillgång till information. I avsnittet *Stöd i vardagen* ovan framgick det tydligt att den nya tekniken ökar förutsättningarna att få tillgång till information, exempelvis matpriser och tågtider, som därmed möjliggör självständiga val. Betydelsen av att självständigt kunna hålla sig uppdaterad framkommer i intervjun.

Jag tycker det är någon form av självständighet att man hänger med, vad som händer i världen. Just det här med att läsa tidningen och... lite det här också klara sig själv. (---) Att kunna läsa... och inte behöva fråga eller... Ja man vill vara med i vad som händer runt omkring en, i samhället och sånt.

När det gäller oberoende finns en risk att personer med dövblindhet i större eller mindre utsträckning blir beroende av andra personer för att klara sitt vardagsliv. I intervjun framkommer att applikationen GPS är ett viktigt redskap för att kunna orientera sig på egen hand och på så sätt kunna utföra vardagsaktiviteter oberoende av omgivningen. En annan aspekt av oberoende hänger samman med att smarta telefoner och surfplattor är mobila hjälpmedel, vilket ökar friheten.

Ja det är en bra uppfinning. Det är ett komplement till datorn. Man behöver inte sitta på samma ställe. Man kan sitta i soffan eller sängen och ha lite mer avslappnad miljö. Man behöver inte sitta framför datorn.

Ja, man är lite friare på något sätt. Annars är man så låst. Och likadant om man läser böcker eller vad man nu gör, då kan jag åka iväg och läsa om jag sover över hos någon annan. Och det kan jag inte göra på deras dator hemma hos dem. Så man känner sig friare på något sätt.

Erfarenheterna från gruppinsatsen visar att tekniken kan bidra både till upplevelsen av delaktighet i samhället och olika sociala sammanhang och till goda förutsättningar för ett självständigt och oberoende vardagsliv. Samtliga deltagare tycker att det så att säga är värt besväret att lära sig den nya tekniken.

Slutsatser

Resultaten visar att smarta telefoner och surfplattor kan vara ett hjälpmedel och stöd i vardagen för personer med dövblindhet. Tekniken ökar möjligheterna att få tillgång till information och att orientera sig i offentlig miljö. I förlängningen bidrar tekniken till goda förutsättningar för delaktighet i samhället och ett självständigt och oberoende vardagsliv. Samtliga deltagare är mycket positiva till den nya tekniken, som kan fungera som ett komplement till befintlig, anpassad datorutrustning.

Det kan samtidigt konstateras att det tar tid och krävs mycket stöd i processen att lära sig hantera både smarta telefoner/surfplattor och olika applikationer. Att träffas i grupp har en positiv inverkan på lärandet och stärker motivationen, men det framgår att det även är nödvändigt med individuellt stöd och handledning.

Implementering

Dövblindenheten kommer fortsättningsvis att erbjuda stöd i användandet av smarta telefoner och surfplattor. Ett IKT-program för insatser till vuxna personer med dövblindhet ska utvecklas i samarbete med FoU-enheten. I programmet ska

preciseras vad som ingår i ett basutbud av användbara funktioner samt vilka mer specifikt riktade insatser som kan vara aktuella för målgruppen. Insatserna ska kunna erbjudas både individuellt och i grupp. Möjliga former för samarbete med Synenheten vuxna ska undersökas.

Referenser

Almqvist, L., Eriksson, L. & Granlund, M. (2004). Delaktighet i skolaktiviteter – ett systemteoretiskt perspektiv. I A. Gustavsson (red.) (2004) *Delaktighetens språk*. Studentlitteratur, Lund.

Gullacksen, A-C., Göransson, L., Henningsen Rönnblom, G., Koppen, A. & Jørgensen, A.R. (2011) *Livsomställning vid kombinerad syn- och hörselnedsättning/dövblindhet – ett inre arbete över tid*. Stockholm: Nordens Välfärdscenter.

Gustavsson, A.(2004) *Delaktighetens språk*. (red.) Studentlitteratur, Lund.

Göransson, L. (2007). *Dövblindhet i ett livsperspektiv. Strategier och metoder för stöd*. Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne, Harepress.

Habilitering & Hjälpmedel (2013) *Målfokus 2013. Förvaltningsuppdrag för Habilitering & Hjälpmedel*. Region Skåne.

Molin, M. (2004) Delaktighet inom handikappområdet – en begreppsanalys. I A. Gustavsson (red.) (2004) *Delaktighetens språk*. Studentlitteratur, Lund.

Nationellt Kunskapscenter för Dövblindfrågor (2013). *Några konsekvenser av dövblindhet*. www.nkcdb.se Uppgift hämtad: 2013-02-27

Southern, N. & Drescher, L. (2005). Technology and the needs of deafblind people. *International Congress Series*, 1282 (997-1001).

Loggbok

Bra funktioner:

Appar du använder:

Möjligheter:

Svårigheter:

Skulle vilja kunna:

Funktioner jag saknar:

Intervjuguide för individuell uppföljning av gruppinsatsen

1. Uppföljning av förväntningarna på insatsen och de individuella målen
2. Uppföljning utifrån loggboken
(Bra funktioner, appar, möjligheter/svårigheter, vad man vill kunna, vad man saknar.)
3. Tankar kring att träffas i grupp
(Fördelar med att träffas i grupp? Möjligheter att utbyta erfarenheter? Bra att träffa andra i liknande situation? Nackdelar med att träffas i grupp? Behov av individuell handledning?)
4. iPhone/iPad som stöd i vardagen
(På vilket sätt kan den underlätta vardagen? Vilka möjligheter ser man i den som hjälpmedel? Ökad självständighet? Ökad delaktighet? Vilka behov tillgodoses inte så som förväntades? Vilka svårigheter finns med att använda den som hjälpmedel? Är det "värt besväret" att lära sig använda tekniken?)

Intervjuguide för fokusgruppsintervju

På vilket sätt underlättar iPhone/iPad din vardag?

Vilka av dina behov tillgodoses inte så som du förväntade?

Vilka svårigheter finns med att använda iPhone/iPad som "hjälpmedel"?

Ger iPhone/iPad dig möjlighet till ökad självständighet?

Ger iPhone/iPad dig möjlighet till ökad delaktighet?

Är det "värt besväret" att lära sig använda tekniken?